

POSTANOWIENIE

Dnia 14 grudnia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Paweł Grzegorzczak (przewodniczący)

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

SSN Krzysztof Strzelczyk

w sprawie z powództwa J. M., M. M. i A. J.

przeciwko Miastu W.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej

w dniu 14 grudnia 2018 r.,

zażalenia powodów na postanowienie Sądu Apelacyjnego w (...)

z dnia 11 października 2018 r., sygn. akt I ACa (...),

oddala zażalenie.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 13 września 2018 r. Sąd Apelacyjny w (...) oddalił wnioski powodów A. J., J. M. i M. M. o zwolnienie ich od opłat od skargi kasacyjnej od wyroku tego Sądu z 11 kwietnia 2018 r., po czym postanowieniem z 11 października 2018 r., na podstawie art. 398⁶ § 2 k.p.c., odrzucił skargę kasacyjną powodów od tego wyroku, jako nieopłaconą w terminie.

W zażaleniu na postanowienie Sądu Apelacyjnego z 11 października 2018 r. powodowie A. J., J. M. i M. M. zarzucili, że postanowienie to zostało wydane z

naruszeniem: art. 102 ust. 1 ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 300, dalej jako „u.k.s.c.”) przez uznanie, że powodowie są w stanie uiścić opłatę sądową bez uszczerbku dla utrzymania koniecznego siebie i rodziny, - art. 109 u.k.s.c. przez przyjęcie, iż powodowie nie spełniają przesłanek do zwolnienia ich od kosztów sądowych, chociaż Sąd nie zgromadził całego materiału dowodowego dotyczącego przesłanek decydujących o takim zwolnieniu, - art. 233 § 2 k.p.c. przez niewzięcie pod uwagę sytuacji losowych dotyczących powodów, które uniemożliwiały im przedłożenie wszystkich dowodów lub złożenie określonych wyjaśnień w terminach, a w konsekwencji bezzasadnej odmowy zwolnienia powodów od opłat - odrzucenie ich skarg kasacyjnych.

Powodowie wnieśli o przeprowadzenie w postępowaniu zażaleniowym dowodów z zaświadczenia, że w terminie, który Sąd wyznaczył w wezwaniu z 17 sierpnia 2018 r. J. M. przebywał w sanatorium, w związku z czym kontakt z nim był utrudniony i nie miał on dostępu do dokumentów żądanych przez Sąd, zaświadczeń Naczelników Urzędów Skarbowych o niezgłoszeniu przez powodów A. J. i M. M. w 2017 r. dochodów z najmu do opodatkowania oraz umowy darowizny z 19 września 2017 r., na podstawie której M. M. darował J. M. swój udział w nieruchomości, której dotyczyło postępowanie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Jeżeli sąd nie uwzględnił wniosku strony o zwolnienie od uiszczenia kosztów sądowych, a nieopłacenie skargi kasacyjnej stało się jedyną przyczyną jej odrzucenia, to w ramach postępowania wywołanego zażaleniem strony na odrzucenie skargi kasacyjnej Sąd Najwyższy kontroluje także, na wniosek strony zgłoszony na podstawie art. 380 k.p.c., postanowienie sądu drugiej instancji odmawiające jej zwolnienia od kosztów sądowych; nie orzeka jednak w tym zakresie merytorycznie, a jedynie ocenia prawidłowość wydanego postanowienia o oddaleniu wniosku, zaś jego rozstrzygnięcie pozostaje nadal w zakresie kognicji sądu drugiej instancji. Powodowie reprezentowani przez fachowego pełnomocnika nie zgłosili wprawdzie w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu ich skargi kasacyjnej wyodrębnionego i odwołującego się do art. 380 k.p.c. wniosku

o przeprowadzenie kontroli postanowienia rozstrzygającego ich wnioski o zwolnienie od opłat od skargi kasacyjnej, ale wszystkie zarzuty, jakie sformułowali w zażaleniu zmierzają do zakwestionowania trafności postanowienia oddalającego ich wnioski o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej, jako warunkującego zdolność do spełnienia stawianego skardze wymagania fiskalnego.

Postępowanie sądowe jest co do zasady odpłatne, a sąd nie podejmuje żadnej czynności na skutek pisma, od którego nie została uiszczona należna opłata sądowa (art. 126² § 1 k.p.c.). Opłata należna od środka zaskarżenia w sprawie o świadczenie pieniężne zależy co do zasady od wysokości dochodzonego roszczenia. W konsekwencji wysokiej wartości przedmiotu zaskarżenia od roszczenia dochodzonego przez każdego z powodów opłata od skargi kasacyjnej, którą powinien uregulować każdy z nich wynosi 12.500 zł.

Zgodnie z art. 96 ust. 1 pkt 10 u.k.s.c., nie ma obowiązku uiszczenia kosztów sądowych strona, która została od nich zwolniona przez sąd, w zakresie przyznanego jej zwolnienia. Instytucja zwolnienia od kosztów sądowych, stanowiąca wyjątek od zasady odpłatności postępowania sądowego, ma na celu umożliwienie osobom ubogim realizację przysługującego im prawa do sądu (art. 45 ust. 1 Konstytucji). Pomoc ta może być przyznana wyłącznie w sytuacji, gdy niemożność poniesienia kosztów postępowania w całości lub części, ma charakter obiektywny, na który strona nie ma realnego wpływu. Zwolnienie nie powinno być przyznane osobie, która ma możliwość poczynienia oszczędności, gdy przewiduje możliwość prowadzenia postępowania sądowego i ponoszenia z tego tytułu określonych kosztów (zob. np. nieopubl. postanowienia Sądu Najwyższego z 9 listopada 2016 r., II CZ 126/16, z 24 lutego 2016 r., I CZ 15/16).

Z art. 102 ust. 2 u.k.s.c. wynika, że strona ubiegająca się o zwolnienie od kosztów sądowych zobowiązana jest dołączyć do wniosku oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku i dochodach, sporządzone według ustalonego wzoru. Sąd rozpoznający wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych może jednak zażądać dodatkowych informacji, jeśli dane

przedstawione w oświadczeniu ubiegającego się o zwolnienie od kosztów są niekompletne lub budzą wątpliwości.

Z akt niniejszej sprawy wynika, że powodowie, którzy wstąpili do postępowania apelacyjnego w miejsce zmarłej w A. M., w skardze kasacyjnej wywiedzionej od wyroku Sądu Apelacyjnego wnieśli o zwolnienie ich od opłat od skargi. Powodowie wystąpili z wnioskiem o zwolnienie od opłat sądowych na etapie postępowania kasacyjnego, gdy korzystali z pomocy fachowego pełnomocnika, od którego mogli pozyskać wiedzę zarówno o tym, jak szczegółowe dane powinny być objęte oświadczeniem, jak i o tym, jakie będą konsekwencje nierzetelnego przedstawienia ich sytuacji osobistej i majątkowej.

Po zbadaniu oświadczeń majątkowych powodów, zarządzeniem z 16 lipca 2016 r. Przewodniczący wezwał A. J. o złożenie kompletnego oświadczenia majątkowego, M. M. o podanie, czy i od kiedy ma status bezrobotnego i jaki pobiera zasiłek, a J. M. o informacje o jego oszczędnościach oraz wszystkich troje o wyciągi z rachunków bankowych obejmujące operacje z ostatnich trzech miesięcy. W odpowiedzi pełnomocnik powodów wniósł o przedłużenie terminu do wykonania zarządzenia z uwagi na utrudniony kontakt z powodami w okresie urlopowym, po czym przedstawił oświadczenie majątkowe A. J., wyciągi z rachunków bankowych jej i J. M. oraz oświadczenie M. M., że nie jest zarejestrowany jako bezrobotny, nie ma dochodów ani rachunku bankowego i pozostaje na utrzymaniu żony. Na kolejne wezwania Przewodniczącego M. M. oświadczył, że mieszkanie, w którym zaspokaja potrzeby mieszkaniowe jest własnością jego żony, on sam swój udział w nieruchomości, w związku z którą pozostają roszczenia dochodzone w niniejszej sprawie darował bratu J. M., a pełnomocnik stron podał ponadto, że od kwietnia 2018 r. lokale na tej nieruchomości są wynajmowane i J. M. wraz z drugą współwłaścicielką uzyskują z tego tytułu łącznie 2.800 zł. Pełnomocnik A. J. zadeklarował, że w późniejszym terminie wykona zarządzenie zobowiązujące do podania złożenia oświadczenia, czy syn powódki jest alimentowany przez ojca i jaką kwotą. Te dane nie zostały uzupełnione nawet w zażaleniu.

Z powyższego wynika, że Przewodniczący po kilkakroć kierował do pełnomocnika powodów wezwania o uzupełnienie informacji, które powodowie

przedstawili w oświadczeniach majątkowych, a pełnomocnik każdorazowo wnioskował o przedłużenie mu określonych terminów do uzupełnienia danych tłumacząc się trudnościami w komunikowaniu się z powodami. Sąd przedłużał wyznaczone powodom terminy do dostarczenia brakujących informacji o ich sytuacji majątkowej i dochodach. Zwlekania z wykonywaniem zarządzeń Przewodniczącego pełnomocnik powodów nie może jednak tłumaczyć ani okresem wakacyjnym, w którym miał problem ze skontaktowaniem się z powodami, ani wreszcie wyjazdem jednego z powodów - akurat tego, który został przez pozostałych upoważniony do kontaktów z pełnomocnikiem - do sanatorium. Powodowie i ich pełnomocnik wiedzieli bowiem, że zgłosili w postępowaniu sądowym wnioski, które będą przedmiotem badania i powinni tak zorganizować swoją komunikację z pełnomocnikiem, by ten był zdolny do wykonywania zarządzeń wydawanych w związku z ich rozpoznawaniem. Nie sposób zrozumieć dlaczego za kontakty z pełnomocnikiem powodów miał być odpowiedzialny tylko J. M. i to także przez czas, gdy był w sanatorium oraz dlaczego jego pobyt w sanatorium uniemożliwił powodce A. J. złożenie oświadczenia, czy otrzymuje alimenty na utrzymanie syna i w jakiej wysokości. Dokumenty przedstawione przez powodów przy zażaleniu nie dostarczają na temat ich sytuacji materialnej żadnych nowych informacji w porównaniu z tymi, którymi dysponował Sąd Apelacyjny przy rozpoznawaniu wniosków o zwolnienie od opłat od skargi kasacyjnej. Z zaświadczeń złożonych przy zażaleniu wynika, że powód J. M. i A. J. nie zgłosili w Urzędach Skarbowych w 2017 r. dochodów z najmu do opodatkowania. Na kolejne wezwania Sądu J. M. podał jednak już wcześniej, że wynajmuje lokale przy ul. P. od kwietnia 2018 r., a o dochodach z tego tytułu nie wspomniał jednak w pierwszym oświadczeniu majątkowym, jakie złożył. A. J. nie wyjaśniła jednak do chwili obecnej, dlaczego nie czerpie żadnych dochodów z nieruchomości przy ul. P.

Trafnie Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na to, że powodowie odziedziczyli udziały w zabudowanej nieruchomości w W. przy ul. P. Wszyscy swoje potrzeby mieszkaniowe zaspokajają w innych lokalach, do których mają tytuły prawne. M. M. pozostaje we wspólnym gospodarstwie z żoną otrzymującą emeryturę w kwocie 2.200 zł netto, z czego na opłaty za media, ubezpieczenie i podatek wydają łącznie ok. 600 zł. M. M. podał, że nie ma rachunku bankowego i pozostaje na utrzymaniu

żony. Nie twierdził, że nie jest zdolny do pracy, zadeklarował się jako bezrobotny, ale niezarejestrowany. Nie podał, żeby on sam lub jego żona ponosili jakieś wydatki na leczenie. We wrześniu 2017 r. darował swój udział w nieruchomości przy ul. P. J. M., a wartość tej darowizny określił na 166.667 zł. W dacie darowizny M. M. miał już wiedzę o toczącym się postępowaniu. Zatem jeżeli wyzbył się wartościowego składnika majątkowego (z oświadczenia majątkowego zdaje się wynikać, że był to jedyny składnik jego majątku), to nie może obecnie korzystać z dobrodziejstwa zwolnienia od kosztów. Środki, które by uzyskał ze zbycia udziału we własności lokalu przy ul. P. byłyby wielokrotnie wyższe od wymaganej opłaty od skargi kasacyjnej.

Jeżeli strona zdolna do pracy nie wykorzystuje lub ogranicza swoje możliwości zarobkowe w sposób nieuzasadniony albo pozbywa się majątku, nie spełnia warunków uzasadniających zwolnienie od kosztów sądowych. Nie uzasadniają również zwolnienia od kosztów przejściowe trudności materialne strony zdolnej do pracy (zob. np. nieopubl. postanowienia Sądu Najwyższego z 9 listopada 2016 r., II CZ 126/16, z 24 lutego 2016 r., I CZ 15/16).

J. M. prowadzi samodzielnie gospodarstwo domowe, nie ma nikogo na utrzymaniu, jego dochód to emerytura w kwocie 2.670 zł netto, z czego ponosi miesięczne wydatki na media ok. 400 zł. Ma dochody z najmu lokali (ok. 1.400 zł miesięcznie), jest właścicielem mieszkania, działki rekreacyjnej oraz udziałów w nieruchomości przy ul. P., w tym nabytego na podstawie darowizny od brata.

A. J. prowadzi gospodarstwo domowe z synem, nie wyjaśniła, czy syn otrzymuje on świadczenia alimentacyjne od ojca, natomiast wskazała, że jej jedynym źródłem dochodu są usługi introligatorskie i uzyskuje z nich kwoty po ok. 1.900 zł netto miesięcznie, z czego 1.500 zł ma wydawać na czynsz, fundusz remontowy, gaz, prąd, Internet i lekarstwa. Powódka nawet w zażaleniu nie wyjaśniała, dlaczego nie czerpie dochodów z najmu lokali przy ul. P.

Skoro powodowie J. M. i A. J. zabiegali o przyznanie im zwolnienia od kosztów sądowych, to zobowiązani byli rzetelnie i terminowo wyjaśniać badane przez Sąd okoliczności doniosłe dla oceny, czy są zdolni do pokrycia kosztów postępowania bez uszczerbku koniecznego utrzymania.

Tymczasem powódka zwlekała z wykonaniem kierowanych do niej zarządzeń, a do pewnych okoliczności, o wyjaśnienie których była wzywana przez Sąd, nie odniosła się nawet w zażaleniu na postanowienie oddalające jej wniosek o zwolnienie od opłaty od skargi kasacyjnej. Jeżeli zatem okoliczności te pozostają niewyjaśnione, to przyczyną tego stanu jest postawa powódki, która nie reagowała na kierowane do niej wezwania o wyjaśnienie wątpliwości, jakie budził złożony przez nią wniosek.

Sytuacja materialna powoda J. M. jest korzystana, gdyż ma on stałe źródło dochodów i majątek nieruchomy o znacznej wartości, a dodatkowym przysporzeniem, jakie uzyskał w ostatnim czasie był darowany mu przez brata udział we własności nieruchomości, której dotyczy postępowanie. Zgromadzony majątek pozwala powodowi na uiszczenie opłaty od skargi kasacyjnej bez uszczerbku dla własnego koniecznego utrzymania.

Oddalenie przez Sąd Apelacyjny wniosków powodów o przyznanie im zwolnienia od kosztów sądowych w zakresie opłaty od apelacji było usprawiedliwione w świetle zgromadzonych przez Sąd danych o ich sytuacji osobistej, majątku i dochodach. Tak samo ocenić trzeba odrzucenie nieopłaconej przez powodów skargi kasacyjnej od wyroku Sądu Okręgowego, a zażalenie powodów od tego postanowienia podlegało oddaleniu na podstawie art. 394¹ § 2, art. 398¹⁴ w zw. z art. 394¹ § 3 k.p.c.

jw